

Smittesaneringsprosjektet
FRISKERE GEITER

Regler og metoder ved smittesanering

1 Slik foregår det!	3
En kort innføring i prosjektet.....	3
Ulike måter å sanere på.....	4
2 Hva koster det?	4
3 Bestemmelser for smittesaneringsprosjektet Friskere geiter	5
3.1 Tilslutning.....	5
3.2 Inspeksjon og veterinærattest.....	5
3.3 Prøvetaking	5
3.4 Tiltak i smittet besetning.....	6
3.4.1 Sanering ved slakt av CAE-positive enkeltgeiter.....	6
3.4.2 Slaktning av hele besetningen.....	6
3.5 Nyetablert besetning	7
3.6 Hygiene.....	8
3.7 Rengjøring og desinfeksjon	8
3.8 Melking i den sanerte besetningen.....	9
3.9 Beite for dyr fra sanerte besetninger	9
3.10 ID-merking.....	9
3.11 Tildeling av helsestatus.....	9
3.12 Dyrekontakter og livdyrhandel	10
3.12.1 Dyrekontakt.....	10
3.12.2 Livdyrhandel	10
3.12.3 Import.....	10
3.12.4 Paratuberkulosekontroll og tvungen vaksineringskontroll	10
3.13 Rekrutteringsbidrag, produksjonstilskudd og avløsertilskudd	12
4 Regler for snapping og smittefri oppfôring av kje m. m.	13
Praktiske instruksjoner.....	13
4.1 Fødselen	13
4.2 Isoleringsrom	14
4.3 Melkefôring	15
4.3.1 Tillegg om melkefôring	16
4.4 Sjukdom	17
4.5 Kjeingsrapport (snappeprotokoll)	17
5 Laboratorieanalyser og prøvetaking	17
5.1 Hvilke prøver vil prosjektet ta	17
5.1.1 CAE - antistoff.....	17
5.1.2 Byllesjuke - antistoff, dyrking.....	17
5.1.3 Paratuberkulose - dyrking, antistoff, gammainterferon.....	18
5.2 Praktiske opplysninger ved prøvetaking i prosjektet	18
5.2.1 Utstyr, rekvisisjonsskjema og adresser	18
6 Dokumenter og huskeliste.....	19
6.1 Dokumenter i prosjektet.....	19
6.2 Huskeliste ved smittesanering.....	19

Friskere geiter

Organiseringen av smittesaneringsprogrammet Friskere geiter

Sanering av CAE, byllesjuka og paratuberkulose

Alle henvisninger til andre dokument i dette dokumentet finnes via denne internettadressa:
www.leine.no/htg/sanering.

[Helsetjenesten for geit](#) er ansvarlig for smittesaneringsprogrammet.

Helsetjenesten for geit er et samarbeid mellom:

- TINE BA
- Norsk Sau og Geit
- Norsk kjøtt og Kjøttbransjens Landsforbund
- Den norske veterinærforening
- Norges veterinærhøgskole
- Veterinærinstituttet
- Mattilsynet (observatør)

Programmet er utarbeidet av [Samarbeidsrådet for Helsetjenesten](#) for geit og koordineres av prosjektleder.

For å utføre arbeid i de ulike regionene er [Prosjektgruppa](#) en viktig part.

1 Slik foregår det!

En kort innføring i prosjektet

1. Du melder deg på til prosjektleder ved å fylle ut "[Erklæring fra dyreeier](#)". *Glem ikke å datere og signere erklæringen!* Dersom skjemaet ikke er stort nok for besetningskontakter og besetningsoversikt, kan du kopiere blanketten eller skrive det som kommer i tillegg på et løst ark. Utskrifter fra geitekontrollen kan også brukes
2. Du må oppgi dyretall som det er gitt produksjonstillegg for de siste to årene. Du skaffer en attest fra landbrukskontoret på dette.
3. Dersom det er tvil om smittestatus, skal det tas prøver for undersøkelse av CAE, byllesjuka og eventuelt paratuberkulose. Prøver for påvisning av CAE skal tas av geiter eldre enn 12 måneder. Prøver skal ikke tas i perioden to måneder før til to måneder etter kjeing. Er det sau i besetningen, må disse også tas prøve av for CAE og byllesjuka. Prøvetaking skal avtales med prosjektleder.
4. I egenerklæringen har du angitt veterinær/veterinærkontor du kommer til å benytte til prøvetakingen. Alle geiter og kje skal være **tydelig identitetsmerka** før veterinæren

kommer. Du skal også ha papirer på dyrenes slektskap, på hvor de kommer fra ved innkjøp osv.

5. Du **letter prøvetakingsarbeidet** ved å

- a. ha dyrene samla når veterinæren kommer
- b. hjelpe til med å holde eller hente fram dyr som det skal tas prøve av
- c. ha klipt langhåra dyr på halsen
- d. ha bra belysning og bra arbeidsstilling for veterinæren

Det er et absolutt krav at alle dyr det tas prøve av er utvetydig merka!

6. Den lokale veterinæren (besetningsveterinæren) går gjennom besetningen, vurderer hvor store sjansene er for å lykkes med en sanering, ser på hvilke tiltak som må gjøres før det eventuelt kan settes inn friske dyr, og kommer til slutt med en konklusjon som blir skrevet på [veterinærattesten](#). Dersom du har planer om smittefri oppfôring av kjea, går veterinæren gjennom de lokalene og de rutineene du har tenkt å bruke til dette. Veterinærattesten sendes så til prosjektlederen.
7. Dersom prosjektleder finner at det skisserte saneringsopplegget ser greitt ut, sender prosjektleder en undertegnet [Avtale mellom dyreeier og prosjektet](#) til dyreeieren i to eksemplarer. Den ene skal returneres i undertegnet stand.

Ulike måter å sanere på

1. Dersom mindre enn 10 % av geitene er positive for CAE og ingen er positive for byllesjuka eller paratuberkulose, kan sanering skje gjennom slakt av de positive dyrene og deres avkom.
2. Dersom mer enn 10 % av geitene er positive for CAE eller noen er positive for byllesjuka eller paratuberkulose skal besetningen slaktes ut.
  - a. Før slakting av besetningen kan kje fjernes fra mordyret umiddelbart ved fødsel (snappes) og oppføres ”smittefritt” etter plan satt opp av besetningsveterinær og godkjent av prosjektleder.
  - b. Alternativt til ”snapping” kan en kjøpe inn dyr som kommer fra besetning som er med i smittesaneringsprogram eller som kan dokumentere smittefrie dyr.

2 Hva koster det?

Du betaler

- ◆ Kostnader til ID-merking iht merkeforskriften
- ◆ Kostnader for gjennomføring av saneringa
- ◆ Nødvendige reparasjoner og smitteforebyggende tiltak
- ◆ Smittefri oppfôring med mer
- ◆ Seminkostnader

Smittesaneringsprogrammet dekker:

- ◆ Prøvetaking og analyser
- ◆ Administrasjon, registerholding, informasjon og rådgivning som angår saneringsopplegget
- ◆ Rekrutteringsbidrag ved slakt av hele besetningen – se punkt 3 Bestemmelser.

3 Bestemmelser for smittesaneringsprosjektet Friskere geiter

Følgende bestemmelser gjelder og skal følges av de som tilsluttes smittesaneringsprosjektet Friskere geiter.

(Vær oppmerksom på at reglene for smittesaneringsprogrammet kan komme til å endres underveis. Du vil bli informert dersom det skjer. Dersom regelendringene innebærer endringer i avtalen med prosjektet, er det siste vedtatte versjon av regelverket som er det gjeldende. Jfr. avtaleteksten).

Definisjoner:

Besetning: Dyrehold som tilhører en enkelt eier eller en samdrift

Smitteenhet: Alle dyrehold innenfor samme beiteområde, fellesstøl, bukkering og lignende.

3.1 Tilslutning

Alle geitebesetninger uansett rase og produksjonsform kan ta del i prosjektet.

Samtlige geiter og sauer i smitteenheten skal delta, dvs samtlige småfe innenfor samme dyrehold, beiteområde (må defineres i hvert enkelt tilfelle) eller fellesstøl.

Besetningen er tilsluttet når avtalen er undertegnet av dyreeieren(e) og prosjektlederen.

3.2 Inspeksjon og veterinærattest

Inspeksjon av husdyrrom, isolat, utearealer mm utføres av besetningsveterinær som har skrevet kontrakt med prosjektet. Veterinærattest skal fylles ut og sendes prosjektleder.

3.3 Prøvetaking

[Prøvetakingsprogrammet er beskrevet i eget dokument på internett.](#)

Det finnes også en oppsummering av hvilke laboratorieanalyser som er aktuelle i [punkt 5 side 17](#).

Prøvetaking blir tilpasset den enkelte besetning ut fra hvilke sykdommer som finnes, om det er en ren geitebesetning eller kombinert besetning med både geit og sau.

Prøvetaking skal utføres av veterinær.

Geiteeieren kan på egen bekostning ta ekstra prøver når han/hun vil. Men geiteeiere kan ikke ta prøve i sin besetning på eget initiativ og senere få dette tilgoderegnet i prosjektet. Prøvetakingen

som skal ligge til grunn for tildeling av CAE status skal utføres etter tilslutning til programmet og kun etter prosjektets instruksjoner.

3.4 Tiltak i smittet besetning

3.4.1 Sanering ved slakt av CAE-positive enkeltgeiter

Dersom antallet CAE-positive geiter i besetningen er færre enn 10 % og byllesjuka og paratuberkulose ikke er påvist, kan sanering skje gjennom slakt av de positive dyrene. Dessuten skal deres avkom slaktes dersom de har diet, eller alle avkom skal slaktes dersom de er oppfôret på geitemelk samlet fra mange dyr (for eksempel tankmelk).

Muligheten for slik saneringsmetode skal bedømmes for hver besetning og ut fra hvordan smittespredning kan ha skjedd i besetningen. En skal også bedømme besetningens øvrige helsetilstand. Prosjektledelsen i samarbeid med besetningsveterinær avgjør saneringsmetode.

Dyr i besetningen som har fått påvist CAE, skal i påvente av slakting skilles og isoleres fra den øvrige besetningen så snart analyseresultatet er meddelt av prosjektleder, lokal veterinær eller laboratorium.

Reglene for hygiene som gjelder ved snapping og smittefri oppfôring (se punkt 4) gjelder også for de utskilte dyrene samt mellom disse og øvrige geiter/kje.

Isoleringsrommet skal godkjennes av lokal veterinær.

Disse geitene kan ikke melkes med det ordinære melkeanlegget.

Dyreeieren skal verifisere at dyret/dyrene er slakta. Det skjer ved at slakte-/avlivnings-/dødsdato samt id-nummer blir angitt for de dyrene som slaktes/avlives/dør ved denne datoen. Opplysningene skal attesteres av dyreeieren samt et upartisk vitne, f.eks. slakketransportør, slakter, nabo, veterinær. Avregning fra slakteri blir godtatt som slakteattest.

Geiter eller kje som er meldt inn i prosjektet kan ikke overlates eller flyttes til en annen besetning eller dyreeier, innenfor eller utenfor prosjektet. Det kan søkes prosjektledelsen om unntak fra denne regelen.

Videre prøvetaking

Den første prøvetakingen etter utslakting av CAE-positive dyr skal skje 4-6 måneder etter at dyrene ble utskilt/slakta. Deretter skal de gjenstående prøvetakingene skje i samråd mellom dyreeier, besetningsveterinær og prosjektleder.

3.4.2 Slakting av hele besetningen

Dersom antallet positive dyr er mer enn 10 % eller besetningen har byllesjuka og/eller paratuberkulose, skal hele besetningen slaktes ut.

- I disse besetningene kan sanering utføres ved snapping og smittefri oppfôring av kje før den infiserte besetningen slaktes. [Se regler for snapping og smittefri oppfôring av kje side 13.](#)

- Alternativt kan en kjøpe inn geiter fra annen besetning som er med i smittesaneringsprogram eller kan dokumentere at de har smittefrie dyr. Disse kan settes inn i besetningen etter at den infiserte besetningen er slaktet og nødvendige reparasjoner samt vask og desinfeksjon er gjennomført.

Utslaktning av smittet besetning

Ved slaktning av hele besetningen skal **samtligte dyr være slaktet innen to år** etter at kontrakten ble signert. Geiter eller kje fra den smittede besetningen **kan ikke overlates eller flyttes** til en annen besetning eller dyreeier. Dersom det vil lette arbeidet med saneringa i et område, kan prosjektleder etter søknad fra selgerbesetning gi dispensasjon fra denne regelen.

Dyreeieren skal **verifisere** at besetningen er slakta. Det skjer ved at slakte-/avlivnings-/dødsdato samt id-nummer blir angitt for de dyrene som slaktes/avlives/dør ved denne datoen. Opplysningene skal attesteres av dyreeieren samt et upartisk vitne som f.eks. slaktetransportør, slakter, nabo eller veterinær og sendes prosjektleder.

Avregning fra slakteri gjelder som slakteattest.

3.5 Nyetablert besetning

Dersom en besetning er innkjøpt/overtatt og skal ta del i smittesaneringsprosjektet, og den skal etableres på en gård der en infisert besetning, besetning med ukjent status eller sauer tidligere har vært holdt, skal rom der sauer eller geiter har oppholdt seg være tømt for gjødsel, rengjort og desinfisert. Gjødselkjeller må rengjøres dersom det har vært påvist paratuberkulose.

Rengjorte og desinfiserte fjøs, rom eller beiter der sauer eller geiter har oppholdt seg tidligere skal ha vært fri for sauer eller geiter i 14 dager – 3 måneder. Prosjektleder bestemmer hvor lenge dette skal være. Besetningsveterinær skal kontrollere fjøset og skrive attest før den nye besetningen kommer.

Selgerbesetningens smittestatus kan overtas av den nye besetningen. Dersom de innkjøpte dyrene kommer fra besetninger med ulik smittestatus, skal hele den nye besetningen tildeles samme status som den laveste hos de innkjøpte dyrene.

For å få opprettholde/forhøye sin status i smittesaneringsprogrammet skal den nyetablerte besetningen prøvetas senest 12 måneder etter kjøpet/etableringen (men senest 12 måneder etter selgerbesetningens siste smittestatus).

Småfe som benytter samme beite må prøvetas før dyra fra den nyetablerte besetningen slippes på beite. Prosjektleder bestemmer hvor mange dyr i kontaktbesetninger som skal testes og hvilke tester som skal benyttes.

3.6 Hygiene

Allment gjelder det at alle rutiner, redskap, instrument og klær som medfører en risiko for blod- eller melkesmitte mellom dyr i infiserte besetninger, eller mellom besetninger, skal unngås. Kanyler skal skiftes mellom hvert dyr. Tatoveringstang o l skal desinfiseres mellom hvert dyr.

Til besetningens geiter/kje og skjøtsel av disse skal gårdens egne redskaper, verktøy, instrument eller lignende benyttes.

Dersom redskaper, instrumenter eller lignende har vært brukt i en annen besetning, skal disse rengjøres og desinfiseres før bruk. Dette gjelder f.eks. transportvogn, injeksjonssprøyter, tang for ID-merking, klippesaks, klauvsaks, mjølkemåler.

NB. Råstoff fra geitmelk skal ikke brukes som fôr pga fare for smitteoverføring.

Besøkende som har besøkt en besetning med ukjent smittestatus eller kjent smitte med CAE, byllesjuka eller paratuberkulose, skal rengjøre og desinfisere sine sko/støvler, bytte overtrekksklær og vaske hendene før de besøker sanert besetning.

Også i øvrige tilfeller, dersom det er risiko for smitte, skal dette unngås gjennom hygieniske tiltak. Eksempel er: spener som lekker melk, avhorning, tilbakeholdt etterbyrd, sårskader, hostende dyr osv. Brukte redskaper skal rengjøres og desinfiseres. Dyr med blødninger eller infeksjoner skal isoleres.

3.7 Rengjøring og desinfeksjon

Rengjøring av fjøsrom, merketenger og andre redskaper utføres som beskrevet over.

Binger skal gjøres ren for synlig blod, melk, gjødsel, urin og spytt. Det er anbefalt å vaske med spyling med varmt vann og spesialsåpe med lavt trykk flere ganger for å få skikkelig oppbløting av skitt. Bruk mye vann! Rengjøring er like viktig som desinfisering – skitt tar bort effekten av desinfeksjonsmidlet! Slitt treverk og skadet innredning skiftes ut, etter anvisning fra veterinær. Fjøsrommet skal stå tomt i 14 dager til 3 måneder etter desinfeksjonen før ny besetning settes inn.

Prosjektleder bestemmer hvor lenge dette skal være.

Desinfeksjon av redskaper, melkeorgan og instrumenter skjer best ved å dyppe/skylle disse i desinfeksjonsløsning.

Følgende desinfeksjonsmidler er dokumentert virksom mot CAE-virus og er anbefalt:

Preparatnavn	Anbefalt løsning	Desinfeksjonstid
Virkon S	1 %	5 minutter på rengjort materiale, ellers 30 minutter
Glu-cid	5 %	4 timer (gjelder fjøsdesinfeksjon)
Venno FF Super	2 %	1 time

Samtlige selges hos Fellekjøpet m.fl.

3.8 Melking i den sanerte besetningen

CAE-virus kan overføres ved maskinmelking og via spenekanalene.

Kontrollér derfor regelmessig melkeutstyret. Såkalt ”spenevask” (tilbakestrøm av melk i spenekoppen) eller uttrekte spenekanaler øker risikoen for virusoverføring.

3.9 Beite for dyr fra sanerte besetninger

Luftegård og beite skal være skilt fra luftegårder og beiter der andre geiter og kje oppholder seg. Nesekontakt over stengsler eller lignende skal ikke kunne skje med andre geiter eller sauer. Ved behov for dobbelt gjerde skal avstanden mellom gjerdene være minst 1,5 m. Dersom det har gått smitta geiter på beitet tidligere, skal beitet kontrolleres av veterinær og eller TINE-rådgiver. Tiltak for å senke smitterisikoen vurderes under inspeksjonen av beitet.

Er det påvist paratuberkulose i besetningen som har brukt beitet tidligere, må en vurdere ulike tiltak. Dette kan være: -brakklegging av beitet en periode, -fjerning av jord fra beite og gangveier og påkjøring av ny masse, -oppbygging av spaltegolv nær huset for å hindre dyra i kontakt med smitta jordlag, -sette opp drikkekar for å unngå smitte via drikkevann.

Steder med stor risiko for påvisning av paratuberkulosebakterien og dermed smittefare er for eksempel: tråkkveier, bekker, samlingsplasser og lignende.

3.10 ID-merking

Alle småfe i besetningen skal være utvetydig identitetsmerket i henhold til merkeforskriften.

Identitetsnummeret skal være unikt for hvert dyr i besetningen.

Innkjøpte dyr skal være merket med fødselsgårdens produksjonsnummer i tillegg til det hvite nummeret det skal få ved ankomst til besetningen!

Dersom ID-merkingen er utydelig, tvetydig eller ufullstendig skal de kompletteres eller gjøres tydelig innen, eller senest i forbindelse med prøvetakingen av dyrene. Dyreeier er ansvarlig for korrekt merking.

3.11 Tildeling av helsestatus

Helsestatus tildeles av prosjektledelsen.

Helsestatus tildeles etter første prøve i besetningen da alle prøvene i programmet tester negativt (Status = F1).

Høyeste status har en besetning som har testet negativt i programmet siste 24 måneder (Status =F2).

Ved kontakt mellom besetninger med ulik helsestatus er det den laveste status som gjelder for begge. Det samme gjelder ved innkjøp av dyr fra besetning med lavere helsestatus.

Midlertidig usikker status tildeles ved positiv prøve i besetning med status F1 eller F2. Ny testing vil da bli gjort så snart det er faglig grunnlag for det. Ny tildeling av helsestatus avhenger av disse testresultatene (Status =UM).

3.12 Dyrekontakter og livdyrhandel

3.12.1 Dyrekontakt

Småfe som tilføres eller som har kontakt med besetning som er med i smittesaneringsprosjektet skal komme fra besetning som er tilsluttet prosjektet, og som har minst samme status i prosjektet som mottagerbesetningen. Besetningseier har ansvar for å forsikre seg om at dette oppfylles ved innkjøp / mottak av dyr.

Med tilførsel og kontakt menes f.eks. kontakt gjennom innkjøp, innlåning, kje-pool samt fellesbeite, utleie/-lån da dyret vender tilbake til besetningen. Samme regler gjelder for samtransport, utstillinger osv. Alle kontaktbesetninger vil tilhøre samme smitteenhet og får samme smittestatus. Dersom kontakt har skjedd mellom besetninger med ulik smittestatus, får alle involverte besetninger samme status som besetningen med lavest status. Dyreeier og/eller besetningsveterinær er pliktige til å rapportere til prosjektleder at slik kontakt har skjedd.

- Kontakt mellom sau og geit er ikke tillatt innendørs i saneringsperioden.

3.12.2 Livdyrhandel

Prosjektet vil veilede om smittestatus i forhold til Friskere geiter på besetningsnivå.

[Liste over besetninger som prosjektet har godkjent for livdyrsalg finnes på internett](#)

Prosjektet har ikke ansvar for vurdering av bruksmessige og kvalitetsmessige forhold på livdyr. Attestutskrivning og kliniske / bruksmessige vurderinger i forbindelse med livdyrhandel er lokal veterinærs ansvar i samarbeid med selger. Prosjektet har ikke økonomisk ansvar ved eventuelle handelstvister, det blir en sak mellom selger og kjøper.

Prisfastsetting av livdyr bør skje i samsvar med veiledende priser.

3.12.3 Import

Prosjektdeltakere skal ikke importere småfe uten at dette fyller Koorimps krav og er godkjent av prosjektleder. Ved import skal prosjektleder ha tett kontakt med samarbeidsrådet i Helsetjenesten for geit samt Koorimp.

Importerte småfe må oppstalles som egen besetning til de er testet i lang nok tid.

Dersom importerte småfe settes sammen med sanert besetning før de er testet tilstrekkelig, skal status på sanert besetning endres og prøvetaking intensiveres.

Utgifter til ekstra arbeid, prøvetaking og analyse må dekkes av importøren.

3.12.4 Paratuberkulosekontroll og tvungen vaksinerings

I Norge har Mattilsynet et kontroll- og overvåkingsprogram for paratuberkulose. Dette gjelder alle drøvtyggere, samt lama og alpakka.

Det er påbudt med vaksinerings mot paratuberkulose på geit i 7 fylker. De 7 fylkene er:

Vestfold, Buskerud, Telemark, Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal.

Vaksineringa skal skje før kjeet er 4 uker.

Besetninger i disse fylkene som er med i smittesaneringsprosjektet Friskere geiter er unntatt fra vaksinasjonspåbudet og Friskere geiter har ansvar for overvåkning av paratuberkulose hos dyr fra disse besetningene.

Når både selger og kjøper er med i Friskere geiter, vil prosjektet fortsette prøvetakingen og kontrollen i kjøperbesetningen.

Når dyr blir solgt fra en Friskere geiter-besetning til besetning som ikke deltar i prosjektet, mister prosjektet Friskere geiter kontroll med dyrene. Det gjelder salg til to typer besetninger:

1. Salg til besetning med påbudt paratuberkulosevaksinerings.
Dyret må da vaksineres. Dette gjelder også nyetablert besetning i områder med vaksinepåbud.
Mattilsynet må alltid kontaktes før dyret flyttes.
2. Salg til besetning uten påbudt paratuberkulosevaksinerings.
Mattilsynet må alltid kontaktes før dyret flyttes.

For å sikre kontrollen med paratuberkulose ser prosjektet Friskere geiter det som en fordel at livdyr fra prosjektbesetninger med vaksinasjonsfritak selges til andre prosjektbesetninger. Dersom salg skjer til besetning utenfor prosjektet, er selger ansvarlig for å gi informasjon til kjøper angående offentlige krav og risiko for smitte. Kjøper skal oppfordres til å søke om å bli med i prosjektet.

Krav om å søke Mattilsynet om dispensasjon ved kjøp og salg over fylkesgrenser og innen fylker.

En må alltid søke Mattilsynet om tillatelse ved kjøp av småfe fra et annet fylke enn der en selv har dyr. I noen fylker gjelder dette også mellom soner innen fylket.

OBS: Dersom selger har dispensasjon for vaksinepåbudet, må Mattilsynet alltid varsles når kjøper ikke er med i Friskere geiter prosjektet, selv om kjøperbesetningen ligger i det samme fylket som selgerbesetningen!

Kjøp av geit fra fylke med påbudt vaksinerings mot paratuberkulose

Dersom Mattilsynet gir tillatelse til kjøp og overføring av geiter som er med i Friskere geiter fra et fylke med påbudt vaksinerings til et fylke uten påbudt vaksinerings, må kjøper fortsette å kontrollere geitene for smitte av paratuberkulose.

Denne kontrollen må fortsette så lenge prosjektet Friskere geiter og/eller Mattilsynet mener det er nødvendig. Kontrollperioden vil variere, men vil kunne vare i flere år.

Kjøper kan enklest få til slik kontroll ved å melde seg inn i prosjektet Friskere geiter.

Selger må ta ansvaret for å informere kjøpere som ikke kjenner til reglene og prinsippene for bekjemping og kontroll av paratuberkulose.

Alle distriktskontorene til Mattilsynet er ikke nødvendigvis godt nok informert om prosjektet Friskere geiter og heller ikke om den handelen som foregår med geit. Selger må ta ansvar for å holde Mattilsynet orientert ved handel med livdyr.

3.13 Rekrutteringsbidrag, produksjonstilskudd og avløsertilskudd

Rekrutteringsbidrag utbetales etter følgende prinsipper:

- Rekrutteringsbidrag går til geiteiere som har **skriftlig avtale** med prosjektet, som har **fulgt reglene** som er fastsatt av programmet og som har slakta ut **hele** sin besetning. Besetningen skal etter utslakting erstatte disse med smittefrie eller snappa kje eller friske geiter for å fortsette med produksjonen i minst 3 år.
- Det blir også gitt rekrutteringsbidrag til besetninger som bare har slakta CAE-positive geiter dersom det ikke er andre smittsomme sykdommer enn CAE i besetningen.
- Dersom geitene fra den infiserte besetningen blir solgt til en annen geiteier og dette ikke skjer etter smittesaneringsprosjektets regler og prosjektleders godkjenning, skal ikke rekrutteringsbidrag utbetales for de solgte geitene.
- Rekrutteringsbidraget blir utbetalt i henhold til **det antall mjølkegeiter og/eller ammegeiter som er fastsatt i avtalen mellom eier og prosjekt**. Dette tallet regnet ut som et gjennomsnitt av antall mjølke-/ammegeiter det er gitt produksjonstillegg for de to siste år. Prosjektet kan, dersom det har vært særlig lave dyretall pga sykdom i flokken o l, avvike fra denne regelen.
- Størrelsen på rekrutteringsbidraget er pr 1. februar 2007:
Ved full utskifting av besetningen: Kroner 2100,- pr mjølkegeit/ammegeit
Ved slakting av CAE-positive dyr ved første prøvetaking, uten full utskifting av besetningen: kroner 1100,- pr mjølkegeit/ammegeit
- Det kan etter søknad til prosjektleder bli gitt høyere rekrutteringsbidrag, inntil 200 kr pr geit, for sanering i besetninger med paratuberkulose. Søknaden skal følges av et kostnadsoverslag.
- Bidraget utbetales når samtlige dyr i henhold til slakteplanen er slakta/avliva og prosjektlederen har mottatt verifikasjoner for dette.
- Etter søknad til og godkjenning av prosjektleder, kan likevel inntil 50 % av bidraget utbetales som forskudd. Dette skjer under forutsetning av at prosjektets regler er fulgt nøye, og at deler av arbeidet er gjennomført.
- Dersom en besetning blir slaktet før den har skaffet friske kje til erstatning for de voksne dyrene, kan ikke fullt rekrutteringsbidrag utbetales før de friske kjeene er på plass.
- Sau i kombinerte besetninger:
Det kan som et alternativ til full prøvetaking bli gitt erstatning ved utslakting av sau.

Størrelsen på erstatningen kan, etter søknad til prosjektleder, tilsvare det som det koster å teste sauene for aktuelle sjukdommer på stedet.

Produksjonstilskudd beregnes og utbetales på følgende måte:

- Ved ordinær søknad skal det reelle dyretallet som er på bruket føres opp.
- Selv om det ikke er tilstrekkelig antall dyr på bruket, skal produksjonstillegg og andre tillegg som blir bevilget over jordbruksavtalen gis i tre år etter at saneringa er kommet i gang. Dette blir utbetalt som en refusjon.
- SLF vil få tilsendt en liste fra prosjektleder over aktuelle produsenter, der det dyretallet som står i kontrakten er oppgitt.
- SLF vil beregne refusjon for de dyra som ikke blir med i den ordinære behandlinga om produksjonstillegg (differanse mellom antall dyr i kontrakt og det antallet som er på bruket).
- Refusjonen blir utbetalt til omtrent samme tid som den ordinære utbetalinga av produksjonstillegg.

Avløsertilskudd

Avløsertilskudd blir refundert i henhold til [jordbruksavtalen](#).

Et utdrag fra jordbruksavtalen finner du [her...](#)

Vær oppmerksom på disse prinsippene som f.eks. størrelsen på bidrag kan komme til å endres p.g.a. forandringer i tildelte budsjettmidler.

4 Regler for snapping og smittefri oppfôring av kje m. m.

Praktiske instruksjoner

Utgangspunktet er at CAE-virus, byllesjuka- og paratuberkulosebakterier spres med kroppsvæsker og infisert innredning, som f. eks. blod, melk, spytt, urin, gjødsel, aerosoldråper fra utåndingsluft (hoste).

Det er derfor viktig å ha en aseptisk tankegang, som går ut på å lære seg å "se" smittestoffene der de finnes, på tross av at smittestoffene er usynlige.

I teksten nedenfor er *de reglene som må følges skrevet med kursiv stil*. Praktiske tilpasninger og eventuelle unntak er skrevet i normal stil.

4.1 Fødselen

- *Kjeet skal fanges direkte når det fødes.*
- *Geita får ikke slikke kjeet.*
- *Kjeet får ikke die geita.*
- *Dersom kjeinga drar ut i tid, er risikoen for smitte i fødselsveien fra mordyret større enn normalt og kjeet skal isoleres i egen bing.*

- *Som hovedregel drar man kjeet ut når klauvene synes i geitas kjønnsåpning.*
- *Kjeet skal umiddelbart tas ut fra det rommet der de infiserte geitene holder til.*
- *Kjeet skal tørkes med rent tøy eller papir, særlig godt rundt munn, hode og frampart.*
- *Kjeet skal oppbevares i en pappkartong i et rom atskilt fra geitene til det flyttes over i isoleringsrommet.*

Vær nøye med å vaske hendene på forhånd for å unngå overføring av smitte til kjeet.

Bruk engangshansker!

Dersom kjeet har ligget på golvet, skal det regnes som smittet og det kan ikke settes inn i smittefritt oppdrett.

Kjeet skal flyttes direkte til et rent rom der det tørkes tørt med et rent håndkle. Der skal det oppbevares i en pappkartong i et rom atskilt fra geitene. Pappkartongen skal brennes etter hvert kje. En kan bruke engangs-, vannabsorberende håndklær som også brennes etter en gangs bruk. Det må sørges for tilstrekkelig oppvarming, og ved behov må oppvarming under varmelampe skje når kjeet er i pappkartongen. Kjeet må tørkes tørt før det legges under varmelampa. Kjeet må også få sitt første måltid med kuråmjølk (ca 2 dl) i pappkartongen dersom det blir der mer enn to timer.

4.2 Isoleringsrom

- *Snappa kje skal oppføres i et isolert rom.*
- *Med isolert rom menes et rom i et annet bygg, eller i unntakstilfelle et rom i bygget der de infiserte geitene holder helt eller delvis til. I tilfelle det siste alternativet er aktuelt, skal det finnes en hel vegg mellom isoleringsrommet og øvrige rom, samt separat inngang til isoleringsrommet. Her skal det være smittesperre, håndvask, overtrekkstøy og -sko. Lufta inn til isoleringsrommet må ikke komme fra rommet der de infiserte geitene holder til*
- *Isoleringsrommet skal undersøkes av besetningsveterinæren og godkjennes av prosjektlederen. Det kan bli satt tilleggskrav til isoleringsrom og tilkomstveier ut over de krav som er nevnt her.*

I første rekke bør en annen bygning enn geitefjøset benyttes.

Bare i unntakstilfelle kan et rom i fjøset eller melkingsrommet velges. Det skal i så fall være hel vegg mellom isoleringsrommet og det rommet andre geiter/kje oppholder seg i. Isoleringsrommet skal ha separat inngang og separat ventilasjon. Ved inngangen skal det være tydelig merking, smittesperre, håndvask og overtrekksklær som bare brukes i isoleringsrommet. Godkjenning av slikt rom skal gjøres av prosjektleder, og bare unntaksvis.

Dersom geiter eller kje har hatt tilgang til rommet tidligere, skal rommet rengjøres og vaskes (med høytrykksspyler, steamer eller varmtvannsvasker) samt desinfiseres med Virkon S – løsning.

Eventuelle behov for bygningsmessige endringer vurderes av besetningsveterinær i samråd med prosjektleder. Deretter skal rommet stå tomt fra 14 dager til 3 mnd, til det er skikkelig tørt. Snappa kje skal oppstalles i små grupper med flere mindre binger med tett vegg i mellom inntil resultatet fra første prøvetaking av snappa kje er mottatt. Kravet er maksimalt 10 kje i hver bing. Dersom kjea skal slippes sammen før de er 5 mnd gamle eller eventuelt før utslipp, må det gis **tillatelse til det fra prosjektleder.**

- *Kjea skal ha lun, oppvarmet liggeplass med tett underlag.*
- *Streng karanteneframferd skal tillempes ved føring og stell av snappa kje.*

Snappa kje får ikke lov til å ha nese-, melk-, fôr-, spytt-, gjødsel-, urin- eller aerosolkontakt med andre geiter eller kje.

Så langt det kan gjøres, bør en særskilt røkter, som ikke håndterer andre geiter eller kje, stelle snappa kje.

- Røktere og andre som oppholder seg i isoleringsrommet og som omgås med/steller snappa kje, skal ha egne overtrekksklær og sko/støvler som kun brukes i isoleringsrommet og ved stell av snappa kje.
- Redskap, verktøy og annet materiell (f.eks. tenger for id-merking, avhorning) som brukes til andre geiter eller kje, eller i rom der disse oppholder seg, skal rengjøres og desinfiseres med Virkon S – løsning, før de brukes til snappa kje eller i isoleringsrommet. Dette gjelder også senere i den sanerte besetningen.
- Dersom det blir gitt injeksjoner, skal ny ubrukt kanyle brukes for hvert dyr i isoleringen samt framover til besetningen er frikjent.
- Ved annen blodkontakt, f.eks. id-merking, skal instrument/redskap dyppes i Virkon S – løsning mellom hvert dyr i isoleringen framover til besetningen er frikjent.

4.3 Melkeføring

- *Kjeet skal få minst 6 dl kuråmelk innen det er 15 timer gammelt. Deretter pulvermelk (godkjent til og utprøvd på småfe) som er syrna med god kvalitet. Kje som ikke skal slaktes innen 6 mnd. skal ikke føres med geitemjøl (samlemjøl).*

Råmelk

Råmelk fra ku skal primært være fra første melking etter kalving. Eventuelt kan melk fra andre melkinga brukes dersom den er av god kvalitet og ikke melket senere enn 12 timer etter kalving. For å unngå problemer med hemolytisk anemi (blodmangel) hos kje, skal kuas/kyrnes id-nummer noteres for hvert mål råmelk som blir gitt. Bruk bare melk fra èn og èn ku.

Kjea skal fôres med kuråmelk så snart som mulig etter fødselen, innen de er 2 timer gamle. De bør få i seg 50 ml/kg kroppsvekt per mål, og minst tre mål i løpet av den første levedagen, helst før der er 12 timer gamle. Det er nok med ett døgn råmelkforing.

4.3.1 Tillegg om melkefôring

Kumelk

kan brukes, men bør syrnes før fôring:

Kumelka varmes opp til 35 °C. Tilsett 2 % kulturmilk eller ”Cultura” (ikke kefir) og la stå ca ett døgn i et varmt rom. Avkjøles. Optimal hygiene ved tillaging er avgjørende for godt resultat! Serveres kald med fri tilgang. Den syrna melka kan ved behov brukes som kultur til flere syrninger framover.

En må røre godt i melka slik at den ikke klumper seg og tetter smokker. Bruk f eks stavmikser, malingsrører og helst en brukt melketank med automatisk røring.

- *Snappa kje skal ikke fôres med geiteråmelk!*
- *Avkom og senere generasjoner skal helst ikke fôres med geiteråmelk. Dersom det av praktiske grunner likevel må brukes geiteråmelk, må dette skje fra en enkelt geit, helst mor, og dette må noteres særskilt. Dersom kjeet eller geita senere tester positivt for CAE, skal begge dyrene slaktes umiddelbart.*
- *Det er ikke tillat å la kjeene amme før det er gitt tillatelse fra prosjektet. Ta kontakt dersom spesielle behov for melketildeling oppstår.*

Ku (rå-)melk MÅ tas fra kyr i paratuberkulose- og BVD-frie besetninger.

Melkeerstatning

Det er stor variasjon mellom produkter og i tilgangen på melkeerstatninger. Ta kontakt med prosjektledelsen for mer informasjon angående melkeerstatninger som kan brukes på snappa kje.

- *Melka skal gis i rene bôtter. Bøttene og melka må ikke kunne søles til av kjea!*

Det skal ikke brukes bôtter eller utstyr til fôring som har vært brukt til smitta dyr tidligere dersom de ikke er grundig vasket, desinfisert og tørket.

Fôring av melk til kjea kan også unntaksvis skje ved bruk av skål. Dersom kjea holdes i flere grupper i isoleringsrommet, skal skålene vaskes mellom fôringa av de ulike gruppene.

En må sikre at kjea ikke søler til melka ved at de har mulighet for å hoppe opp i spann, skål, renner eller lignende. En skal bruke lukket beholder med smokker.

Mer enn 2,5 dl melk per mål til små kje kan gi diaré eller plutselig dødsfall p.g.a. pulpanyresjuka (enterotoxemi). Derfor er det viktig med fri tilgang på drikke eller evt. fôring flere ganger pr dag.

- *Kjea skal ha fri tilgang på vann, høy og kraftfôr senest fra de er 7 dager gamle.*

4.4 Sjukdom

- *Dersom ett eller flere kje blir sjuke eller dør, skal besetningsveterinær eller prosjektleder kontaktes omgående.*
- *Vær oppmerksom på at sjukdom på kjea kan ha sammenheng med uheldig foring eller feil i miljøet.*

Vaksiner

- *vurderes i den enkelte besetning.*

Kjea kan måtte vaksineres mot klostridier to ganger med 4-6 ukers mellomrom. Også geitene kan vaksineres – dette skal gjøres etter vanlige prosedyrer for vaksinerings av geit. Vurdering av behov for vaksine gjøres av besetningsveterinær. Ved vaksine og blodprøvetaking skal det skiftes kanyle mellom hvert dyr.

Prosedyrer for parasittbehandling:

- *Utarbeides for besetningen i samarbeid med besetningsveterinær.*

4.5 Kjeingsrapport (snappeprotokoll)

- *Dyreeieren skal snarest mulig etter avsluttet kjeing med smittefri oppføring sende en kjeingsrapport til prosjektlederen. I kjeingsrapporten skal bl.a. det totale antall kje, antall snappa kje, kjønn og id-nummer for disse angis.. Har en snappet kje fra andre besetninger, skal produsentnummer og id- nummer fra opprinnelsesbesetningen være med, samt det nye nummeret i mottagende besetning. Det nye nummeret skal brukes videre ved blodprøvetaking o.l..*

5 Laboratorieanalyser og prøvetaking

Du finner detaljert [informasjon om prøvetaking på internett](#).

Ved hver prøvetaking fyller veterinæren ut en [tilstandsrapport](#).

5.1 Hvilke prøver vil prosjektet ta

5.1.1 CAE - antistoff

Alle dyr analyseres for CAE med ELISA-test.

5.1.2 Byllesjuka - antistoff, dyrking

Dersom geitene er uten klinisk byllesjuka, testes det for antistoff i blod av de 5 eldste geitene ved oppstart sanering. Klinisk byllesjuka status kontrolleres av besetningsveterinær ved hver prøvetaking for CAE. Dyrking fra tilfeldige byller kan være aktuelt.

Byllesjuka sau: Kontakt prosjektleder før det blir satt i gang prøvetaking.

Sauer i besetningen og i kontaktbesetninger testes vha blodprøve ved oppstart sanering.

5.1.3 Paratuberkulose - dyrking, antistoff, gammainterferon

Kontakt prosjektleder før det blir satt i gang prøvetaking.

Program for paratuberkulose testing tilpasses den enkelte besetning.

Testmetoder: Dyrking av paratuberkulosebakterier i avføring fra individer og fra miljøprøver tatt i husdyrrom og uteområder, IFN gamma test, ELISA test på tankmjølk (under utprøving).

Dyr som er positive avlives, og prøver for patologi, dyrking og PCR sendes inn til Veterinærinstituttet i Oslo.

Prøvetaking for påvisning av paratuberkulosesmitte skal gjøres i områder av landet der risikoen er stor for denne type smitte. Det tas prøver før oppstart sanering. Etter sanering skjer det første gang etter innsett når kjea er omtrent ett år. Videre testing vil skje etter vurdering fra prosjektledelse i samråd med spesialister på Veterinærinstituttet.

I områder uten påvist paratuberkulose: Ingen testing.

5.2 Praktiske opplysninger ved prøvetaking i prosjektet

5.2.1 Utstyr, rekvisisjonsskjema og adresser

Gratis prøvetakingsutstyr, utstyr for pakking og innsending, frankerte adresselapper skal bestilles direkte frå TINE rådgiving på Ås. Laila Fimland eller Marit Svenke. org.hk@tine.no (Tlf: 64 97 37 00, faks: 64 94 37 20).

[Se også egen oversikt på internett](#)

Alle prøvene skal følges av et **utfylt rekvisisjonsskjema**. Det skal fylles ut **ett skjema for hver gård** selv om prøver fra flere gårder sendes i same pakke.

Dyrets identitet (ørenr), alder og eventuelle kliniske merknader føres på.

Merk skjemaet med "**Friskere geiter**".

[CAE rekvisisjonsskjema fra Mastittlaboratoriet finner du her...](#)

[Rekvisisjonsskjema fra Veterinærinstituttet finner du her...](#)

Ved innsending: Pass på å pakke godt! Pakkene kan bli utsatt for svært lave temperaturer ved flyfrakt. Derfor må de **pakkes i isopor eller i hvert fall i godt med avispapir**. De må også sendes som pakke "**Over natten**" slik at de er på laboratoriet neste dag. Send det ikke som "Norgespakke".

Prøver til Veterinærinstituttet adresseres til:

Veterinærinstituttet, Seksjon for virologi og serologi, Boks 8156, DEP, 0033 Oslo

Kan videresendes fra Molde dersom prøvene også skal analyseres for CAE.

Merk av på rekvisisjonen hvilke dyr som skal til byllesjukeanalyse.

Pakker til TINE, Mastittlaboratoriet i Molde adresseres til:

TINE, Mastittlaboratoriet i Molde, Fannestrandvegen 55, 6415 MOLDE

A-post til TINE, Mastittlaboratoriet i Molde sendes til:

TINE, Mastittlaboratoriet i Molde, Postboks 2038, 6402 Molde

6 Dokumenter og huskeliste

6.1 Dokumenter i prosjektet

[Oppdaterte dokumenter finnes på internett](#)

6.2 Huskeliste ved smittesanering

[Se huskeliste på internett](#)

